

SAMPLE

מאוצרות
לקוטי
שיחות

קדושים KEDOSHIM

SELECTIONS FROM
LIKKUTEI
SICHOS

INSIGHTS INTO THE HOLIDAYS
BY THE LUBAVITCHER REBBE

EXCERPT FROM

מאוצרות

לקוטי שיחות

SELECTIONS FROM

LIKKUTEI SICHOS

Translated and Annotated by
Rabbi Eliyahu Touger and Rabbi Sholom Ber Wineberg

קדושים

KEDOSHIM

KEDOSHIM | קדושים

LIKKUTEI SICHOS, VOLUME 17, P. 215FF.

Adapted from a *sichah* delivered on *Shabbos Parshas Kedoshim*, 5727 [1967]

Introduction

We are all familiar with the classic story of the prospective convert whom Hillel told, “What is hateful to you do not do to your friend. This is the entire Torah; the rest is commentary. Now go and learn.”

Beautiful as that story is, it raises several questions:

a) Hillel is paraphrasing the Torah’s command, “Love your neighbor as yourself”; why did he state it in the negative?

b) The command itself is problematic: How can love be commanded? And how can we love another person as ourselves? Seemingly, our fundamental self-interest would prevent that from happening.

c) How can loving your fellow man be “the entire Torah”? How does it relate to *Shabbos*, *kashrus*, *tefillin*, and all the other *mitzvos* between human beings and G-d?

Over 40 years ago, the Lubavitcher Rebbe chose twelve core Torah teachings for young children to memorize. One of them is “Love your neighbor as yourself; Rabbi Akiva taught, “This is a great general principle of the Torah.” Now, Rabbi Akiva lived several generations after Hillel, and, seemingly, his teaching is included in Hillel’s. What did it add? Moreover, we find that in his commentary on the Torah, *Rashi* included Rabbi Akiva’s teaching, but not Hillel’s. What is the reason for his choice?

The Rebbe focuses on all these questions in the *sichah* that follows, answering them with an explanation of the essential bond connecting every Jew to G-d and the Torah, and, as a result, to every other Jew.

Genuine and True Love

Why Did Rashi Include this Teaching?

1. Commenting on the verse,¹ “Love your neighbor as yourself,” *Rashi* quotes the teaching of Rabbi Akiva in *Toras Kohanim*,² “This is a great general principle of the Torah.”

The supercommentaries³ note that Rabbi Akiva’s intent is to explain how great the *mitzvah* of *ahavas Yisrael*, the love of one’s fellow Jew, is – that it is an all-encompassing concept relevant to the entire Torah. As the well-known saying of Hillel states,⁴ “What is hateful to you do not do to your friend. This is the entire Torah; the rest is commentary.”

Explanation is necessary: Clearly, *Rashi’s* commentary is not a book of ethics, intended to motivate and enhance a Jew’s observance of the *mitzvos*. Instead, in explanation of the purpose of his commentary,⁵ *Rashi* states, “I have come solely to explain the straightforward meaning of Scripture.”

True, we can – and thus we must – derive from *Rashi’s* commentary “wondrous insights”⁶ in all the different disciplines of the Torah, even the Torah’s mystical secrets, “the wine of the Torah.”⁷ And, certainly, *Rashi’s* commentary includes guidance regarding

א. אויפן פסוק “ואהבת לרעך כמוך” ברענגט רש”י דעם מאמר פון רבי עקיבא (אין תורת כהנים) “זה כלל גדול בתורה.”

מפרשים זיינען מבאר, אז רבי עקיבא וויל ארויסברענגען די גרוסקייט פון דער מצוה – אז דאס איז אן ענין כללי אין גאנץ תורה, ווי דער מאמר הידוע פון הלל “דעלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כלה ואידך פירושא הוא.”

דארף מען פארשטיין: פירוש רש”י על התורה איז, כפשוטו, ניט א מוסר־ספר אויף צו מעורר זיין אידן צו קיום המצוות, נאר – ווי רש”י אליין” גיט ארויס דעם כלל – “ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא,”

[פון פירוש רש”י קען מען (ובמילא – דארף מען) ארויסנעמען “ענינים מופלאים” אין אלע חלקי התורה (ביז אפילו רזין דאורייתא; יינה של תורה), כולל בפרט ענינים

1. *Vayikra* 19:18.

2. *Toras Kohanim* to *Vayikra* 19:18; *Talmud Yerushalmi, Nedarim* 9:4; *Bereishis Rabbah* 24:7. Note the teaching of ben Azzai (*Toras Kohanim; Talmud Yerushalmi, loc. cit.*; *Bereishis Rabbah, loc. cit.*, with a slight change in wording), “This is the book of the generations of man’ (*Bereishis* 5:1) – this is an even more encompassing principle than the other.”

See the commentaries on the above

sources and the explanation of their teachings according to *Chassidus in Or HaTorah, Bereishis*, Vol. 3, pp. 591-592. In that source, the *Tzemach Tzedek* explains that these commentaries interpret ben Azzai as emphasizing that all souls derive from one source. This brings about a more encompassing conception of unity – that there is a fundamental oneness joining all Jews together.

3. See *Rivo*; Rabbi Eliyahu Mizrahi; *Sefer HaZikaron; Sifsei*

Chachamim, and other supercommentaries to *Rashi, loc. cit.*

4. *Shabbos* 31a. See *Maharsha’s Chiddushei Aggados* to that passage.

5. *Bereishis* 3:8, 24, *et al.*

6. *Shelah*, his Tractate *Shavuos*, p. 181a.

7. *Hayom Yom*, p. 24, entry 29 Shvat. See *Imrei Binah, Shaar HaKerias Shema*, sec. 53ff., *et al.*, which identifies the term “the wine of the Torah” with the Torah’s mystical secrets.

matters affecting every person's day-to-day conduct. Nevertheless, every word in *Rashi's* commentary is, first and foremost, essential to the understanding of the straightforward meaning of Scripture. Therefore, it is necessary to clarify the difficulty in the verse that *Rashi* seeks to resolve by quoting the teaching, "Love your neighbor as yourself"... This is a great general principle in the Torah."

It is also necessary to understand the reason *Rashi* cites Rabbi Akiva, the author of that teaching, by name. As mentioned many times, *Rashi* cites the name of the author of a teaching only when doing so adds to the understanding of his commentary.⁸

A General Principle and Its Myriad Details

2. The expression,⁹ "While it is a good question, there is, however, a simple answer," applies in the present instance as well.

A straightforward reading of the verse, "Love your neighbor as yourself" – that the love one has for another Jew must be equivalent to his own self-love – raises an obvious question: If so, why is it necessary for the Torah to state separate prohibitions against theft, robbery, taking revenge, and the like, i.e., the majority of the *mitzvos* that govern relations between one person and another?¹⁰ A person who properly fulfills the *mitzvah*, "Love your neighbor as yourself," will as a matter

הנוגעים אין הנהגה בפועל פון יעדערן און - יעדער טאג

- אפער לכל לראש איז יעדער ווארט אין פירוש רש"י נויטיק - כדי צו פארשטיין פשוטו של מקרא];

ועל פי זה - וואס איז די שוועריקייט דא אין פסוק, וואס ווערט פארענטפערט מיטן מאמר "ואהבת לרעה כמוך . . . זה כלל גדול בתורה?"

אויך דארף מען פארשטיין וואס רש"י איז מעתיק דעם שם בעל המאמר - רבי עקיבא - וואס רש"י טוט עס נאר דאן ווען דאס איז מוסיף אין הבנת הפירוש (ווי גערעדט פיל מאל).

ב. עס איז דא אן אויסדרוק "הקושיא טוב והתירוץ פשוט" - און אזוי איז דאס בענינו:

לערנענדיק דעם פסוק "ואהבת לרעה כמוך" - אז די אהבה צו א צווייטן אידן דארף זיין "כמוך", ווי די אהבה צו זיך אליין - שטעלט זיך גלייך א שאלה פשוטה: וואס דארף מען האבן באזונדערע ציוויים אויף גנבה, גזלה, "לא תקם" וכו' וכו' (די מערסטע מצות שבין אדם לחבירו) -

ווען מ'איז מקיים די מצוה פון "ואהבת לרעה כמוך" כדבעי, וועט

8. The commentary of *Maskil LeDavid* to *Rashi*, which attempts to explain why *Rashi* cites Rabbi Akiva's name requires much clarification. See footnote 54, below.

9. The *Tzemach Tzedek's* notes to *Likkutei Torah, Devarim*, p. 53c. The *Tzemach Tzedek* said that shortly before his passing, regarding a question in *Chassidus*, the Alter Rebbe told him, "The resolution is straightforward, and the question

is good."

10. True, "Many of the Torah's commandments are stated and repeated, many of them three or four times so that the transgressor incurs liability and is punished according to the number of the negative commandments applicable for that *mitzvah*" (*Rashi, Shmos* 34:23). *Rashi* also makes similar statements in his commentary on *Vayikra* 6:6, 11:3, 44, 23:31, et

al. Nevertheless, there is a general principle, "Wherever it is possible to expound [upon a verse so that it teaches a new law,] we do so, and do not say that [the purpose of the verse is] to compound the number of prohibitions" (*Pesachim* 24b). Obviously, this principle applies with regard to the straightforward understanding of the Torah as well. See *Rashi's* commentary on *Shmos* 23:19, 34:26, et al.

of course be mindful not to harm another Jew. On the contrary, he will seek to show him goodness and kindness and, furthermore, do so to the same degree that he would want for himself.¹¹

Rashi resolves this question by quoting the teaching, “Love your neighbor as yourself”.... This is a great general principle in the Torah.” The simple meaning of that expression is that “Love your neighbor as yourself” is an encompassing teaching that, like every general principle, includes many particular elements. Thus, all the individual commandments mentioned above are particular elements within this encompassing category. Therefore, it is necessary for the Torah to mention all these individual commandments. In a similar vein, we find that,¹² frequently,¹³ a verse will mention a general principle and then specify particular details – including even some that are self-evident.

Nevertheless, there is still the possibility of a question arising, since the above pattern applies when the particular elements of the general principle are mentioned in close proximity to the general principle.¹⁴ However, in the case at hand, many of the particular commandments are spread out in many different places throughout the Torah. How then can it be said that all these commandments are mentioned because they are particular elements of the general principle,

מֵעַן בְּמִילָא זַיִן אוֹיְסְגֵעְהִיט פּוֹן טָאן
שְׁלַעַכְטֵס אַ צװײטן אִידן, וְאִדְרָבָה
- מ'וועט זוכן צו טאן מיט אים
טוב וְהִסָּד (און נאכמער -) אין דער
זעלבער מאס וואס מען וויל עס פאר
זיך אליין (“כמוך”)?”

ווערט דאס באווארענט דורך
ברענגען אז “וְאִהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ . .
זֶה כָּלֵל גְּדוֹל בְּתוֹרָה”, וואס מיינט
בַּפִּשְׁטוּת: “וְאִהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ” איז
אַ כָּלֵל וואס, ווי יעדער כָּלֵל, האט
ער אין זיך כְּמָה וְכְמָה פִּרְטִים, וואס
דאס זײַנען די אלע ציונים הַנִּלְ; או
און דערפאר שטייען אין תורה די
אלע מצות, ווי מען געפינט¹² כְּמָה
פִּעֻמִּים,¹³ אז דער פִּסוּק זאגט סיי דעם
כָּלֵל און סיי אויך די פִּרְטִים (אפילו -
המוכנים מעצמם).

מען קען דאך אבער פִּרְעֵגן: בְּמָה
דְּבָרִים אָמוּרִים, ווען די פִּרְטִים
פון דעם כָּלֵל ווערן אויסגערעכנט
בְּסִמְכוּת צוּם כָּלֵל,¹⁴ אבער בְּגִדּוֹן
דִּדּוֹן זײַנען דאך כְּמָה וְכְמָה פִּרְטִים
פִּאָנאַנדערגעשפּרײט אין כְּמָה וְכְמָה
מְקוֹמוֹת בְּתוֹרָה - הײַנט ווי איז מתאים
צו זאגן אז די אלע ציונים שטייען
דערפאר וואס זיי זײַנען פִּרְטִים

11. See a statement of this concept in *halachic* terms in *Sefer HaChinuch*, *mitzvah* 243; *Rambam*, *Hilchos Eivel* 14:1, *Sefer HaMitzvos*, General Principle 2. Note the discussion in the notes of Rabbi Yehudah Yerucham Fishel Perlow to *Sefer HaMitzvos* of Rav Saadia Gaon, positive commandment 119 (p. 142c ff.).

12. This pattern applies regarding the Torah's commands, not only its description of events, for example, the Sanctuary and its sacred utensils and the order in which they were to be brought. See *Rashi's* commentary on *Vayikra* 25:1,

which emphasizes that all the *mitzvos* contain both general principles and particular elements.

13. This pattern has already been featured in the Torah, for example, *Shmos* 22:8 first mentions a general category – “any charge of misappropriation” – and then lists several particulars; a bull, a donkey, a lamb, and a garment.

14. The concept that the particular elements of a general principle are mentioned in close proximity to it is also evident in *halachah*; see *Pesachim* 6b and the sources mentioned

there. Note *Rashi's* commentary on *Bereishis* 2:8, which mentions that one of the 32 principles of Biblical exposition is, “[When] a general statement [is] followed by a specific act, the latter constitutes a specific [clarification] of the first [general statement].” (However, in that source, were *Rashi* not to explain the verse in that manner, the relevance of this general principle to the particulars mentioned later would not have been evident at all. Accordingly, this verse cannot serve as proof that a specific point should be in close proximity to the general statement.)

“Love your neighbor as yourself,” which is stated in a different and distant place in the Torah?

Rashi resolves that question by explaining that “Love your neighbor as yourself” is not merely a general principle but “a great general principle in the Torah.” Particular elements are stated in proximity to a general principle when that general principle is “ordinary” and not of an all-inclusive nature. However, “Love your neighbor as yourself” is “a great general principle” that includes a multitude of particular elements, including several elements that are themselves general and inclusive in nature. Moreover, it applies even when the applications of those principles are spread out throughout the entire Torah. Accordingly, it is not necessary – indeed, it is not possible – that all the particular elements of such an all-encompassing general principle be stated in proximity to the general principle.

פון פֿלל שְׁבִמְקוֹם אַחַר וְרַחוּק
“וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ”?

בְּאוֹרְאָנְט עֵס רַשׁ״י דוֹרֵךְ זְאָגֵן,
אָז דָּאס איז (ניט סתם אַ פֿלל,
נאַר) אַ “פֿלל גְּדוֹל בְּתוֹרָה”: דָּאס
וואָס פֿרֻטִים שְׁטִייעֵן בְּסִמִּיכוֹת
צום פֿלל איז נאַר בַּא סתם אַ
פֿלל. וויבאַלד אָבער אַז “וְאַהֲבַת
לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ” איז אַ “פֿלל גְּדוֹל”
וואָס איז כּוֹלֵל אַ רִיבּוּי פֿרֻטִים
(צווישן זיי אויך אַזעלכע פֿרֻטִים
וואָס זײַנען אַליין “פֿללים”) און
דָּאס איז בְּתוֹרָה - גאַנץ תּוֹרָה
- בַּא אַזאַ פֿלל איז ניט מוּכְרָח
און נאַכמֶער - ניט שְׁיֵיךְ אַז אַלע
פֿרֻטִים זאָלן שְׁטִייעֵן בְּסִמִּיכוֹת
צום פֿלל.

Can Feelings Be Turned On at Will?

3. Further clarification is still necessary regarding this commandment. To borrow a well-known¹⁵ question:¹⁶ How is it possible to command a feeling of the heart? Every person can control his actions, but

ג. וְצִרִיף לְהַבִּין - עַל דִּרְךָ¹⁵
קוּשִׂיא הַיְדוּעָה¹⁶: ווי איז שְׁיֵיךְ אַ
ציווי אויף אַ מִדָּה שְׁבִלֵב? אַ מַעֲנִטֵשׁ
איז אַ בעל הַבַּיִת אויף זײַנע מַעֲשִׂים,

15. See *Sefer Ha'Arachim-Chabad*, Vol. 1, the beginning of *erech ahasavas HaShem*, and the sources cited there, regarding the question: How is it possible to command the love of G-d?*

The verse itself gives the reason and the path to fulfill the *mitzvah* (*Devarim* 6:5), “You shall love G-d Your L-rd” – by meditating on the fact that “G-d is your L-rd” and that He took us out of the land of Egypt. Note *Rashi's* commentary on *Shmos* 20:2, that explains G-d's taking the Jews out of Egypt is reason for them to be eternally indebted to Him.

By contrast, in the present instance, the verse merely commands “Love your neighbor as yourself” without giving a reason or explanation.

There is a difference between this

commandment and the prohibition (*Vayikra* 19:17), “Do not hate your brother in your heart,” or other similar ones, for they involve not having an emotion, hate, in one's heart. Preventing negative feelings from arising is not as great a challenge as engendering positive ones. Note the statement (*Sefer HaMaamarim* 5699, p. 9) that it is relevant to speak of commanding one to feel the emotion of fear.

* Note *HaTomim*, edition 4, p. 45 (p. 188a in the collected printing), that states:

With regard to the love of G-d, the Alter Rebbe** explains that the commandment is to meditate on concepts that motivate such love; then the love will come as a direct consequence and a product of the meditation. Logic

leads to the conclusion that the same motif applies regarding the love of one's fellow Jew. Such love will come about as a result of meditating carefully on the positive qualities possessed by the other Jew.

** See also the *maamar* entitled *Lehavin Mitzvas HaAhavah*, printed in the additions to *Derech Mitzvosecha*, and in the notes to that *maamar*, p. 408.

16. According to a straightforward understanding of the Torah, the question is not that problematic, for a fundamental element of the education of a child beginning his study of the Torah – and even prior to that age – is to love his parents and people as a whole, to love G-d, and to love the Torah and its *mitzvos*.

not everyone has the potential to generate feelings and attributes within his heart. According to a straightforward understanding of the verse, *rei'acha*, translated as “your neighbor,” includes every Jew,¹⁷ without distinction. Now, how is

אָבֵר נִיט יְעִדְעֶרֶר קָען אויפֿמאַכן
א הַרְגֵשׁ א מִדָּה אִין הָאָרֶץ - הִינִיט
וְוִי קָען מְעַן אֲנִיאָגֵן יְעִדְעֶר אִין אֵז
עַר זָאל הָאָבֵן אֶהְבֵּה אִין הָאָרֶץ צו א
צווייטן אִידֵן, און נֶאכְמֶער: צו יְעִדְעֶר

17. On this verse, *Rashi* – in contrast to others (*Rashbam*, the sources cited immediately below and in footnote 41) – does not interpret “your neighbor” as “your fellow in [the observance of] the Torah and its *mitzvos*,” thus excluding those who do not observe. Similarly, *Rashi* does not interpret the prohibition, “Do not hate your brother,” as referring to “your brother in [the observance of] the Torah and its *mitzvos*.” (See *Yereim*, sec. 39 – sec. 195 in *Yereim HaShaleim*; *Tana D’bei Eliyahu Rabbah*, the end of ch. 18, cited by *Yalkut Shimoni* and *Or HaChayim* to the verse, *et al.*) This is also evident from *Rashi’s* commentary on *Devarim* 13:9, taken from the *Sifri* to that verse, which implies that only one who entices a fellow Jew to worship false deities is excluded from those to whom the *mitzvah* “Love your neighbor as yourself” applies. See the notes of the *Tzemach Tzedek* to *Tanya*, ch. 32.

True, according to *halachah*,* in certain contexts, the interpretation of “Love your neighbor as yourself” is that the command applies only to “your fellow in [the observance of] the Torah and its *mitzvos*” (*Sefer Mitzvos Gadol*, positive commandments 9; *Hagahos Maimonios*, *Hilchos Deos* 6:3; see *Rambam*, *Hilchos Eivel* 14:1;** *Yerei’im* sec. 38 – sec. 224 in *Yerei’im HaShaleim*, *et al.*.) By contrast, it is permitted – or it is even a *mitzvah* – to hate a wicked person (*Pesachim* 113b).

However, later authorities (*Maharam Shik*, *Taryag Mitzvos*, *mitzvah* 244; the notes of Rabbi Yehudah Yerucham Fishel Perlow, *loc. cit.*, p. 143d ff.) cite *Sanhedrin* 45a (note the sources cited there) that derive the obligation to execute a person in the most painless manner possible from the verse “Love your neighbor as yourself,” interpreting it to mean “Select an appealing [i.e., compassionate] means

of execution for him.” This indicates that the obligation to love one’s fellow Jew includes even a wicked person, even one liable for execution. This is explicitly stated by *Remoh* (gloss to *Sanhedrin* 52b), “Whenever Scripture uses the term, *rei’acha*, the intent is a Jew, [any Jew,] even a wicked person.”*** As stated above, only one who entices a fellow Jew to worship false deities is explicitly excluded from those to whom the *mitzvah* “Love your neighbor as yourself” applies.

From the above, it is clear that the *mitzvah* to hate a wicked person is not because he was excluded from the scope of the *mitzvah* “Love your neighbor as yourself.” Instead, it is an independent commandment, derived by *Pesachim*, *loc. cit.*, from the verse (*Mishlei* 8:13), “To fear G-d is to hate evil.” This is also evident from *Tanya*, ch. 32, which states, “Even those whom it is a *mitzvah* to hate, it is also a *mitzvah* to love.”****

As a consequence of the teaching from *Pesachim*, *loc. cit.*, the scope of the application of the *mitzvah* “Love your neighbor as yourself” is somewhat restricted. It applies in all its particulars only to “your fellow in [the observance of] the Torah and its *mitzvos*.” Perhaps the *halachic* authorities (*Sefer Mitzvos Gadol*, *Yerei’im*) who restricted the application of the *mitzvah* of loving one’s fellow Jew relied primarily on this verse – cited in *Pesachim* – to arrive at their decision. See footnote 41 below. This is not the place for further discussion of the matter.

* As explained on other occasions (see *Likkutei Sichos*, Vol. 9, p. 34, *et al.*), the interpretation of the verse according to its straightforward meaning and its application in Torah Law may differ.

** Note, however, that in the source

where *Rambam* focuses directly on the *mitzvah* of loving one’s fellow Jew, *Hilchos Deos* 6:3, he writes that the *mitzvah* is “to love every member of the Jewish people as his own person” without making any distinctions. Similarly, when listing the *mitzvos* at the beginning of the *Mishneh Torah*, he states that the *mitzvah* applies to “all people who are members of the covenant,” without differentiation. Furthermore, *Rambam* does not state that it is a *mitzvah* to hate a wicked person in *Hilchos Deos*, the place where he discusses the commandment of loving one’s fellow Jew, but rather at the end of *Hilchos Rotzeach*. There is a well-known general principle that *Rambam* relies only on statements that he made beforehand in his text, but not on those he will make later in the text (*Yad Malachi*, *Klallei Rambam*, sec. 6). Hence, in the instance at hand, it cannot be said that in *Hilchos Deos*, *Rambam* is relying on his statements in *Hilchos Rotzeach*.

Similarly, in his *Shulchan Aruch*, the Alter Rebbe (*Orach Chayim* 156:5) states only, “It is a *mitzvah* incumbent on everyone to love every other individual as his own person.” He omits the exclusion (stated by *Magen Avraham* 156:2) that this applies specifically to “your fellow in [the observance of] the Torah and its *mitzvos*” and not to a wicked person. It is only in his *Choshen Mishpat*, *Hilchos Ovrei Derachim*, subsection 9, that the Alter Rebbe mentions that it is a *mitzvah* to hate a wicked person.

*** Note the second interpretation given by *Remoh*, *loc. cit.*, “It is possible to interpret the term *rei’acha* as *ra’im shebicha*, ‘the wicked among you.’”

it possible for the Torah to command every Jew to feel love in his heart for another Jew, and indeed for every Jew? Moreover, the Torah is commanding not only “ordinary” feelings of love,¹⁸ but loving the other person exactly “as you love yourself.”

How is it possible – as the commentaries¹⁹ ask – that every Jew love all other Jews as himself? To quote *Ramban*,²⁰ “A person’s heart will not accept [the possibility of] loving another person as he loves himself.”

There is another issue raised by this verse: In his commentary several verses previously, *Rashi* notes,²¹ “With regard to every matter dependent on a person’s heart... [the Torah] states, ‘You shall fear your G-d.’” *Rashi* repeats similar concepts several times later in his commentary.²² Why then does the Torah not include such a warning with regard to the commandment, “Love your neighbor as yourself”?²³ In general, love is sourced in the heart, and in particular, loving one’s neighbor “as yourself” is certainly a

איִדן [וְאֵרֹאם עַל דְּרַךְ הַפְּשׁוּט, אִיז
“רַעַף” כּוֹלֵל אֶלֶּע אִיִּדן? אֵן קִיִּין
הַגְּדֵרָה? אִוֵן נִיט נֶאֱר אִוִיךָ רִגְשׁ
הָאֲהָבָה בְּכָל־לֵב נֶאֱר “כְּמוֹךָ”

- וְוִי אִיז מְעַגְלֶעךָ (וְוִי מְפָרְשִׁים יִט
פְּרַעְגֵן), אִז בֵּא יַעֲדֶעֱר אִיד זָאל דִי
אֲהָבָה צִוּם צְוִוִיטֵן זִיִּין “כְּמוֹךָ”,
וּבְלִשׁוֹן הַרְמַב־ן: “לֹא יִקְבַּל לֵב
הָאָדָם שִׂיאָהוּב אֶת חֵבְרוֹ כְּאֲהָבָתוֹ
אֶת נַפְשׁוֹ”?

(ב) מִיט עֲטֹלֶעכֶע פְּסוּקִים
פְּרַעְרֵיכֶּה אִיז רִשׁ”י מְפָרֵשׁ, אִז “כֹּל
דְּבַר הַמְּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם . . . נֶאֱמַר
בּוֹ וְיִרְאתָ מֵאֱלֹקֶיךָ” (וְעַל דְּרַךְ זֶה אִיז
עַר מְפָרֵשׁ כְּמָה פְּעֻמִּים שְׁפַעֲטֵעֵר־י)
- לְפִי זֶה אִיז תְּמוּנָה, וְוֹאס בֵּיִים צִוִּוִי
פּוֹן “וְאֲהָבֵת לְרַעַף כְּמוֹךָ” - וְוֹאס
(א) אֲהָבָה בְּכָל־לֵב אִיז מְקוּרָה בְּלֵב,
אוֹן (ב) בְּפִרְט אִז דִי אֲהָבָה דֶּאֱרַף
זִיִּין “כְּמוֹךָ” (וְוֹאס דָּאס אִיז זִכְעֶר

**** Note the commentary of Meiri (*Yoma* 75a) that states, “The hatred of another person should never prevent one from affording him all possible benefits, [as implied] by the verse, ‘Do not hate your brother in your heart.’” See also the notes of Rabbi Yehudah Yerucham Fishel Perlow, *loc. cit.*, p. 142b.

18. Note that regarding the commandment (*Shmos* 20:14), “Do not desire,” *Rashi* refrained from commenting, implying that the command should be understood straightforwardly – that a person should control and restrict his natural desires. See the commentaries of Ibn Ezra and Rabbeinu Bachya to that verse that explain the command in this vein. See a footnote to the Rebbe’s communal letter of 1 Nissan, 5736 (included in the expanded printing of his *Haggadah*), which focuses on the meaning of this prohibition according to *halachah*.

19. *Ramban*, *Vayikra* 19:17; *Pan-eiach Raza*; *Chizkuni*; *Maharik*, *Chidushim*, and supercommentary on *Rashi* 19:18, *et al.*

These commentaries do not interpret the command, “Love your neighbor as yourself” straightforwardly. Instead, they understand its intent as applying only to performing actions, showing kindness to others and the like. See also Ibn Ezra, *Rabboseinu Baalei HaTosafos (Hadar Zakeinim)*, *Malbim*, *et al.* to the verse in *Vayikra*. *Maharsha’s Chiddushei Aggados*, *et al.*, to *Shabbos*, *loc. cit.*

However, the fact that *Rashi* does not comment on this matter indicates that he interprets the command, “Love your neighbor as yourself” straightforwardly, i.e., that it involves experiencing feelings of love. See, however, the main text below, which discusses the matter. That the commandment should be

understood in a simple sense is also evident from a straightforward reading of *Ramban’s* wording in *Sefer HaMitzvos* (positive commandment 206) and *Hilchos Deos*, *loc. cit.*, and the Alter Rebbe’s wording in his *Shulchan Aruch*, *loc. cit.*, *et al.*

20. *Ramban*, *Vayikra*, *loc. cit.*

21. *Vayikra* 19:14.

22. *Rashi*, *Vayikra* 19:32, 25:17, 36, 43.

23. Note, however, that the sources where *Rashi* makes this comment speak about actions, where it is not clear that the person performing the act had good intentions. He does not make such a comment about verses commanding merely feeling. Indeed, the warning, “You shall fear your G-d,” is not issued regarding the command that does not involve action, “Do not hate your brother in your heart.” See footnote 29 below.

matter “dependent on a person’s heart.”²⁴ Seemingly, it would be appropriate for such a warning also to be mentioned in this regard.

Why Rabbi Akiva Is Mentioned

4. *Rashi* answers the above questions in his commentary by saying that “Love your fellowman as yourself” is a general principle (that includes many particulars) and alludes to the answer of the question, “How can you love another person as yourself?” by bringing the name of the author of the teaching, Rabbi Akiva.

a) Since “Love your neighbor as yourself” is a general principle, it is self-understood that it is carried out in practice by performing its particular details,²⁵ beginning with those which the Torah mentioned immediately beforehand,²⁶ “Do not circulate gossip... Do not hate... Do not seek revenge,” and those mentioned even further beforehand,²⁷ “Do not steal,” i.e., conduct yourself in a manner that reflects this inner love.

Thus, it is obvious to what the command, “Love your neighbor as yourself,” pertains – matters concerning which a command is relevant, i.e., performing actions that reflect love. With regard to certain of those matters,²⁸ the Torah states, “You shall fear your G-d.” From that, it is evident that the charge to fear G-d also applies to all other matters to which it is relevant.²⁹

24. Note the comments of *Midrash Lekach Tov* on *Vayikra* 19:18, “I am G-d” – With regard to every matter dependent on a person’s heart [the Torah] states, ‘I am G-d.’” *Rashi*, however, does not make such a statement. (See also *Rashi’s* commentary on the words “I am G-d” in *Shmos* 6:2, *et al.*, where he interprets that phrase differently.) Note also *Rashi’s* commentary on *Vayikra* 19:36, s.v. *asher hotzeisi*, where, as in his commentary on *Shmos* 6:2, he interprets the phrase “I am G-d”

differently than *Lekach Tov*.

25. See *Rashi’s* commentary on the nearby verse, *Vayikra* 19:19, “Observe My statutes – and they are the following...” See also the first interpretation of *Chizkuni* of the command, “Love your neighbor as yourself”: “If you act in this manner, you will love him.” Both instances reflect how a general command introduces particular elements.

26. *Vayikra* 19:16-18.

מסור ללבו של אדם) - איז ניטא די אזהרה?²⁴!

ד. אט די שאלות פארענטפערט רש"י מיט זיין פירוש אז "ואהבת לרעך כמוך" איז א כולל (פון פרטים) און

(מרמז דעם ענטפער אויף קושיא הא) דורך ברענגען דעם שם בעל המאמר - רבי עקיבא:

א) זייענדיק א כולל - איז פארשטאנדיק אז דער קיום בפועל איז דורך קיום הפרטים²⁵, אנהייבנדיק פון די ערשט גערעכנטע לפני זה: לא תלך רכיל גו' לא תשנא גו' לא תקם גו' און - נאך פאר דעם פון לא תגנבו גו' און,

- איז פארשטאנדיק אין וואס דער ואהבת כמוך באשטייט, ענינים וואס עס איז שייך אויף זיי א ציווי,

און - עס ווערט דארט²⁶ געזאגט ויראת מאלוקה איז דערפון פארשטאנדיק אז "ויראת" איז אויך בהשאור וואס עס איז שייך בא זיי²⁷.

ב) רבי עקיבא האלט אז "תייד

27. *Ibid.* 19:11.

28. *Rashi*, *Vayikra* 19:14. See also the sources cited in footnote 22.

29. When the violation of a prohibition involves actions that include deceiving another person, an additional explicit warning, “You shall fear your G-d” is therefore understandable. When, however, a commandment exclusively involves the feelings in one’s heart, the need for vigilance is obvious. Why must it be stated?

b) Rabbi Akiva rules,³⁰ “Your life takes precedence over the life of another person.” Therefore, according to his conception, “as yourself” does not actually mean “exactly as yourself,” because “your life takes precedence.”³¹

It can be said that the letter *kaf* in the word *kamocho*, “as yourself,” functions like the grammatical construct, *chof hadimayon*, a *chof* that establishes a comparison,³² i.e., the two entities resemble each other in one aspect.³³

Thus, the straightforward meaning of the word *kamocho*³⁴ is – as *Rashi* states in his interpretation of the earlier verse,³⁵ “You are like Pharaoh” – “You are as important to me as the king.” Yehudah was not saying that Yosef was identical to Pharaoh, but that with regard to one aspect – his importance in Yehudah’s eyes – he viewed him as equivalent to Pharaoh.

To connect this to the point under discussion: With regard to other people, Yosef’s authority was equivalent to Pharaoh’s, as indicated by the verse,³⁶ “Without your [authorization], no man shall raise his hand...” However, in relation to Pharaoh himself, there was no such equivalence, as Pharaoh said to Yosef, “Only the throne will be greater than you.”³⁷

Similar concepts apply regarding the point under discussion. As long as one’s own life is not involved, then, one’s love for his neighbor must be “as yourself.” One must act on behalf of others in the same manner as one would for oneself. However, not when there is a question of one’s own life, as in the instance that the Talmud mentions:³⁰ “Two people are traveling on a journey. One possesses a jug of water; if they both drink, both will die. [However], if only one would drink, he would [survive].” In such an instance, the ruling is, “Your life takes precedence over the life of another person.”

קודמים לחיי חברך”³⁰. לפי זה קומט אויס, אז (לשיטת רבי עקיבא) “כמוך” איז ניט געמיינט גלייך ממש, ווארום “חייך קודמים”³¹.

וויש לומר, אז דאס איז על דרך כף הדמיון – גלייך אין א פּרטי³²

און דער פירוש אין “כמוך” – איז אזוי על דרך הפשט³³, וכפירוש רש”י פריער “כמוך” כפרעה³⁴ טייטשט רש”י “חשוב אתה בעיני כמלך”. ניט אז יוסף איז פונקט ווי פרעה – נאר ורק בנוגע צו חשיבות און “בעיני”.

וּלְנִדּוֹן דִּידָן: בְּנוֹגַע אֲנִידַעְרַע, איז יוסף פונקט ווי פרעה, וּבְלַעֲדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ גו”³⁵; אָפֵער ווען עס קומט צו פרעה עצמו “הכסא” – איז “אגדל ממך”³⁶.

ועל דרך זה בענייננו: כל זמן עס רירט ניט אן חייך, דעם אייגענעם חיות, איז די אהבה לרעה “כמוך” – מען טוט פאר יענעם ווי מען טוט פאר זיך; בשעת אפער עס רירט אן חייך (ווי דער פאל פון “שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים כו”³⁷), איז – “חייך קודמים לחיי חברך”.

30. *Bava Metzia* 62a.

31. See also *Ramban, loc. cit.*, and *Maharsha, loc. cit.*; *Tosafos, s.v. beror, Sanhedrin* 45a; *Beer Mayim Chayim to Rashi, Vayikra* 19:18.

32. See the commentaries of Ibn Ezra and Rabbi Eliyahu Mizrachi,

Bereishis 44:18.

33. See *Rashi’s* commentary on *Bereishis* 1:26, s.v. *kidmuseinu*; *loc. cit.* 13:10; *et al.*, where he interprets the function of the *chof* in this manner.

34. It must, however, be noted that

Rabbi Akiva’s approach in this regard has a specific connection to the case at hand, as will be explained in the main text.

35. *Bereishis* 44:18.

36. *Ibid.* 41:44.

37. *Ibid.* 41:40.

How Loving Another Jew Can Be as Deep-Seated as Self-Love

5. Nevertheless, further clarification is still required. True, one's own life takes precedence. However, in a situation which is not life-threatening, is it possible for every Jew to have feelings of love in his heart for every other Jew that resembles the manner in which he loves himself?³⁸

Furthermore, feelings of love that resemble the manner in which one loves himself must be directed to “your neighbor,” i.e., every Jew (as stated above in sec. 3), even one who committed a sin, Heaven forbid, and whom the Torah of truth therefore decrees that we must punish.

Rashi also alludes to the answer to this question by mentioning the author of the teaching, Rabbi Akiva. Rabbi Akiva also taught,³⁹ “Cherished are the Jewish people, for they are called ‘the children of the Omnipresent.’” This leads to the awareness that all Jews are “actual brothers.”⁴⁰ This explains how one can have feelings of love for every Jew – and, indeed, love him as one loves himself. When a person contemplates and realizes that the other Jew is his brother, he will naturally be aroused with feelings of love towards him, the type of love shown to one's brother.

This is the basis on which one can have love for every Jew,⁴¹ no matter who he is, regardless

ה. דאס איז אבער נאך אלץ ניש גלאטיק:

אַמת טאַקע אז “חַיִּיךָ קוֹדְמִים” – אָבער כּל זמן עס האַנדלט זיך ניש אין אַ פּאַל וואָס רירט אָן “חַיִּיךָ”, איז דען ביכולת פון יעדער איד צו האָבן אזא רגש של אהבה (בלב) צו יענעם וואָס איז בדומה צו אהבת עצמו (“כמוך”)?³⁸

און נאך מער: אט דער רגש של אהבה “כמוך” איז – “לרעה”: צו יעדער אידן (פנ”ל סעיף ג), אויף צו איינעם וואָס האט עובר געווען אן עבירה רחמנא לצלן, און תורת אמת זאגט אז מען דארף אים מעניש זיין?

ווערט אויף די שאלה פארענטפערט דורך א מאמר פון רבי עקיבא – “חביבין ישראל שנקראו בנים למקום”³⁹, ומזה – אז אלע אידן צווישן זיך זיינען “אחים ממש”. פארשטייט מען שוין ווי מען קען האָבן א רגש של אהבה צו א צווייטן אידן (און – “כמוך”).

ווען ער וועט זיך אריינטראכטן און דערפילן אז דער צווייטער איז זיינער א ברודער, וועט ער במילא נתעורר ווערן מיט א רגש של אהבה צו אים, באהבת אחים.

און דערפאר קען די אהבה זיין צו יעדער איד⁴¹, אין וואָס פאר א מצב ער זאל נאר

38. See the marginal note in *Shelah*, p. 61b, which draws an equivalence between the love of one's fellow Jew and love of G-d but explains the difference between them: The ultimate expression of the love of G-d is to sacrifice one's life for the sanctification of His name. By contrast, one is not obligated to sacrifice one's life for the love of one's neighbor. On the contrary, “Your life takes precedence...” Rather, the litmus test of loving one's neighbor is whether one

can overcome feelings of jealousy and petty hatred.

39. *Avos* 3:14.

40. *Tanya*, ch. 32.

41. Note that Rabbi Akiva (as quoted in *Avos D'Rabbi Nassan*, the end of ch. 16, according to the version cited in *Machzor Vitri* – composed by a student of *Rashi* – in his commentary on *Avos* 2:11) follows the approach that “Love your neighbor as yourself” applies only to one “whose

conduct conforms to the desired conduct of ‘your people.’” However, first, that interpretation follows the understanding of the command only according to *halachah*, and, as mentioned, the approach according to a straightforward reading of Scripture can differ. Furthermore, in the above source, that directive follows the charge, “Hate the heretics and those who seek to sway people from their faith,” indicating that the intent is not to exclude ordinary sinners but

of his spiritual standing, for all Jews, no matter how they act, always remain “the children of the Omnipresent.” Rabbi Akiva expressed⁴² this concept when speaking to Turnus Rufus the wicked⁴³ regarding the Jews’ downtrodden state, explaining to him that even in such a situation where G-d is like a “king... who became enraged with his child..., we are referred to as [His] children.”⁴⁴

זיין, ווייל אלע אידן זיינען (אלעמאל) בנים למקום, ווי רבי עקיבא האט געזאגט צו טורנוסרופוס הרשע, אז אפילו ווען אידן זיינען אין א מצב אז הקדוש ברוך הוא איז ווי א “מלך . . שפעס על בנו”, איז - “אנן קרוין בנים”.

Back to Sinai

6. There is a further concept to which *Rashi* alludes by citing Rabbi Akiva as the author of this teaching. A sharp student might ask: If “Love your neighbor as yourself” is “a great general principle in the Torah,” i.e., a general principle applicable to the entire Torah, why then is it first mentioned in *Parshas Kedoshim*, long after the Giving of the Torah and the erection of the Sanctuary?

ו. נאך אן ענין וואס רש"י איז מרמז דורך ברענגען דעם שם בעל המאמר - רבי עקיבא:

א תלמיד ממוּלח קען דאך פּרעגן: אויב “ואהבת לרעך כמוך” איז א “כלל גדול בתורה” - אן ענין כללי אין גאנץ תורה - פארוואס איז דאס אנגעזאגט געווארן ערשט אין פרשת קדושים (און - א מושך זמן נאך מתן תורה און הקמת המשכן)?

However, this is not problematic according to Rabbi Akiva’s approach. He maintains,⁴⁵ “Both the general principles and the details of the *mitzvos* were related at Sinai and repeated in the Tent of Meeting.” Although the commandment to love one’s fellow Jew is first mentioned in our Torah reading, that represents merely its repetition “in the Tent of Meeting.” According to Rabbi Akiva,

לויט רבי עקיבא אבער איז דאס ניט קיין קשיא, ווייל זיין שיטה איז אז “כללות ופרטות נאמרו בסיני” (און דאס וואס עס שטייט אין אוגזער פרשה - וואס איז “באהל מועד” - איז דאס “נשנו”).

rather those specific individuals. A similar understanding is reflected in the commentary of *Or HaChayim* on this verse.

Note *Sefer HaChinuch* (*mitzvah* 238), which, regarding the *mitzvah* to hate the wicked, cites the verse (*Tehillim* 139:21), “Those who hate You, I will hate,” referring to heretics and nonbelievers, as stated in *Minchas Chinuch* to that source. See footnote 17 above and footnotes 75 and 76 below.

42. *Bava Basra* 10a.

43. The Roman provincial governor of *Eretz Yisrael* in Rabbi Akiva’s era.

44. See *Maharsha’s Chiddushei Aggados* to that passage. Note also *Rashba* (Vol. 1, responsum 194), who, in response to a question regarding the *halachic* status of an apostate, cites the passage (*Kiddushin* 36a):

“You are the children to the L-rd your G-d: when you conduct yourselves like children, you are called children [but when] you do not act like children you are not called children.” These are the words of Rabbi Yehudah.

Rabbi Meir said, “Regardless, you are [still] called children.”

Rashba rules according to Rabbi

Meir – that regardless of their conduct, G-d considers the Jews as His children. Furthermore, from *Sifri* (*Devarim* 32:5), it appears that Rabbi Yehudah conceded and accepted Rabbi Meir’s view. Note also the statements of Rabbi Akiva, *Shabbos* 128a (and the sources cited there) and *Bava Kama* 90b regarding the esteem with which every Jew should be regarded. See also *Sanhedrin* 110b, which mentions Rabbi Akiva’s piety in that generally, he would point out the virtues of the Jewish people.

45. *Chagigah* 6b; see the sources mentioned there.

“Love your neighbor as yourself” was already commanded at Mount Sinai.⁴⁶

קומט אויס, אז “ואהבת לרעך כמוך” איז שוין געזאגט געווארן בהר סיני⁴⁷.

Comparing Rabbi Akiva's Teaching to Hillel's

7. *Rashi's* commentary contains insights described as “the wine of the Torah.”⁴⁷ The commentary cited provides several such insights. Among them:

As stated above,⁴⁷ we find two different statements from our Sages regarding the *mitzvah* of *ahavas Yisrael*: a) the teaching of Rabbi Akiva that *ahavas Yisrael* is “a great general principle in the Torah,” and b) the statement of Hillel (who lived several generations earlier),⁴⁸ “This is the entire Torah; the rest is commentary.”

The difference between these two statements is obvious and lies in their very wording, “This is a great general principle in the Torah” means that *ahavas Yisrael* is one of the Torah’s general principles. It is even a “great” general principle, but it is still only one general principle.⁴⁹ (It is not *the* general principle of the entire Torah.) Hillel, by contrast, sees *ahavas Yisrael* as “the entire Torah.”⁵⁰ The remainder is merely commentary.

For this reason, we can understand why *Rashi*, in his commentary on this verse in the Torah, quotes Rabbi Akiva’s statement (but not Hillel’s), thereby stating that, according to a straightforward understanding, *ahavas Yisrael* is *not* the

ז. פון יינה של תורה אין דעם פירוש רש"י:

בנוגע דער מצוה פון אהבת ישראל זיינען דא צוויי לשונות (ווי געבראכט פריער): א) דער מאמר פון רבי עקיבא - “זה כלל גדול בתורה.” ב) דער מאמר (כמה דורות לפני זה) פון הלל⁴⁸ - “זו היא כל התורה כלה ואידך פירושא הוא.”

דער חילוק צווישן די צוויי מאמרים איז - כפשטות הלשון: “זה כלל גדול בתורה” מיינט, אז אהבת ישראל איז א כלל אין תורה - איינער פון כללי התורה. ס'איז טאקע א “כלל גדול”, אבער דאך - נאר איין כלל⁴⁹ אין תורה (“כלל . . . בתורה” און ניט “כלל התורה”). מה שאין כן הלל זאגט אז “זו היא כל התורה כלה” - דאס איז גאנץ תורה⁵⁰ (און “אידך” איז בלויז פירושא“).

דערמיט איז פארשטאנדיק וואס רש"י ברענגט מאמרן של רבי עקיבא דוקא (און ניט פון הלל) - ווייל אין פשוטו של ענין, איז אהבת ישראל ניט

46. Note *Rashi's* commentary on *Vayikra* 25:1 and the supercommentaries there. Note, however, the exposition in *Likkutei Sichos*, Vol. 17, p. 280ff., which states that *Rashi's* intent is to explain that the verse in that source applies also – or perhaps only according to Rabbi *Yishmael*, who differs with Rabbi *Akiva*. See the lengthy explanation in that *sichah*.

47. Subsection 1.

48. *Shabbos* 31a.

49. Indeed, according to Ben Azzai (see the sources mentioned in footnote 2), there is another general principle of greater import.

50. Moreover, the Hebrew expression uses two terms, *kol* and *kulah*, to emphasize that *ahavas Yisrael* encompasses the entire Torah. Note *Turei Zahav* (*Orach Chayim* 582:3) which focuses on the expression in

our Rosh HaShanah prayers, “Rule over the entire world” – where two terms, *kol* and *kulo* and, are also used in the Hebrew wording of the phrase. The *Turei Zahav* explains that sometimes we speak of a whole, although we mean only the majority. Repeating the expressions emphasizes that His sovereignty encompasses the world in its totality. Similarly, the emphasis here is that *ahavas Yisrael* encompasses the Torah in its totality.

entire Torah,⁵¹ it is merely the general principle motivating the *mitzvos* involving relations “between man and man.”⁵²

This very reason is why *Rashi*, in his commentary on the *Talmud*,⁴⁸ (which also reflects the straightforward meaning of the text, albeit of the *Talmud*),⁵³ first explains the statement that not doing what is hateful to a friend is “the entire Torah” as referring not to *ahavas Yisrael* but to our relationship with G-d. “[The term] ‘your friend’ ... refers to the Holy One, blessed be He...” not doing to your friend what you do not want done to yourself implies, “Do not violate His words.”⁵⁴ (This is indeed “the entire Torah.”)

According to *Rashi*’s second explanation there – and the fact that it is stated second is significant – “your friend” does refer to another Jew on this material plane. However, *Rashi* explains that according to this interpretation, *ahavas Yisrael* does not encompass the entire Torah,⁵⁵ but only “[the prohibitions against] robbery, theft and adultery, and the majority of the *mitzvos*.⁵⁶

”כל התורה כלה”^{מב}, ס’איז נאר דער “כלל” פון מצוות שבין אדם לחבירו”^{מג}.

[וואס דערפאר זעט מען, אז בפירוש רש”י לש”ס^{מב} (וואס איז אויך על דרך ה”פשט” – נאר פשט דלימוד פון ש”ס) איז ער מפרש דעם מאמר “דעלך סני לחברך כו” זו היא כל התורה כו”^{מג}, אז דאס רעדט זיך ניט וועגן מצוות אהבת ישראל, נאר “לחברך לא תעביד” מיינט “רעה” . זה הקדוש ברוך הוא, אל תעבור על דבריו”^{מז} (און דאס איז טאקע “כל התורה כלה”).

און לויטן צווייטן פירוש אין רש”י דארט (וועלכער קומט ערשט דערנאך אלס א צווייטער) אז “לחברך” מיינט – “חברך ממש” – זאגט ער טאקע, אז לויט דעם פירוש איז “כל התורה כלה” לאו דוקא^{מז}, ס’איז נאר “גזלה גנבה ניאוף ורוב מצוות”].

51. I.e., according to the straightforward meaning of the Torah and the *Talmud*, it is only according to the inner, mystic dimension of the Torah that it can be said that *ahavas Yisrael* is the entire Torah, as explained by the Alter Rebbe in *Tanya*, ch. 32, and by the *Tzemach Tzedek* in *Derech Mitzvosecha*, *Mitzvas Ahavas Yisrael* and *Or HaTorah*, *Shoftim*, p. 838ff., et al. (See also *Sefer HaArachim Chabad*, Vol. 1, *Erech Ahavas Yisrael*, sec. 8, and the sources mentioned there.) These sources are quoted in *Kuntres Ahavas Yisrael*. See also the *Maharal*’s text *Nesivos Olam*, *Nesiv Ahavas Reya*, ch. 1, et al.

52. See the commentaries of the *Raavad* and the *Korban Aharon* to *Toras Kohanim* on this verse, et al.

53. The *Talmud*, by definition, is less directly concerned with the straight-

forward meaning of the Biblical text and also focuses on other modes of exposition and interpretation.

54. There are glosses to *Rashi* (*Nachlas Yaakov*, quoted by the *Sifsei Chachamim*, *Maskil LeDavid*) which maintain that this is also the intent in *Rashi*’s commentary on the Torah. That, however, is highly questionable.

55. This clarifies why *Rashi* brings this only as a second interpretation. Hillel was speaking to a potential convert. Since a convert must accept the observance of all 613 *mitzvos*, it was necessary to say that Hillel was referring to the entire Torah, not only to the majority of *mitzvos*, those that are “between man and man.”

Nevertheless, the first interpretation is also not sufficient, because it is also problematic. (First, the interpreta-

tion of “your friend” is not literal. According to that interpretation, Hillel should have said “the Holy One, blessed be He” or the like. Why did he have to speak in allegory?) Moreover, according to this interpretation, it is not understood why Hillel uses negative terminology, “What is hateful... do not do to your friend,” instead of using a positive expression, e.g., “What is desirable to you, do unto your friend.” According to the interpretation that “your friend” refers to another person, by contrast, this can be understood, as per the *Chiddushei Aggados* of the *Maharsha* to *Shabbos*, loc. cit., who explains that this only refers to refraining from improper or hurtful actions.

56. I.e., it relates to those *mitzvos* that concern our relationship with our fellowman. These are the majority of – but not all – the *mitzvos*.

Clarification is necessary: Both Rabbi Akiva's and Hillel's statements are "the words of the living G-d."⁵⁷ We must therefore say that both statements and concepts are true and can be explained as not being contradictory, at least according to the inner dimension of the Torah. Thus, a question arises: Since *ahavas Yisrael* is considered as "the entire Torah," what is added to this by saying that it is merely "a great general principle in the Torah"? (After all, saying that *ahavas Yisrael* is the entire Torah clearly implies that it is a great general principle in the Torah.) Moreover, as mentioned previously, Hillel's statement was authored many generations before Rabbi Akiva's.

Should *Ahavas Yisrael* Have an Ulterior Motive?

8. The above question can be answered by first explaining another teaching of Hillel's,⁵⁸ "Be of the disciples of Aharon, loving peace... loving the created beings and drawing them close to the Torah." What is the connection between "loving peace... loving the created beings" and "drawing them close to the Torah"? *Ahavas Yisrael* motivates a Jew to seek out another person's welfare (not only with regard to spiritual matters, but) with regard to all things, the material as well as the spiritual.⁵⁹

As is well known,⁶⁰ the *mishnah* uses that expression to clarify that one should not allow compromises in the Torah for the sake of *ahavas Yisrael*. "Loving the created beings" should be expressed in bringing them close to the Torah and not, Heaven forbid, bringing the Torah close to them, i.e., one should not adapt the Torah to the disposition of people at large and make compromises regarding it.

מען דארף אבער פארשטיין: וויבאלד אז "אלו ואלו דברי אלקים חיים",^{מט} מוז מען זאגן, אז ביי דע לשונות וענינים זיינען אמת און האבן א ביאור על כל פנים על פי פנימיות הענינים - איז ניט פארשטאנדיק: וויבאלד אז אהבת ישראל איז "כל התורה כלה", וואס גייט דא צו דער ענין אז דאס איז (בלויז) "כלל גדול בתורה" (ס'איז דאך בכלל מאתים מנה)? ובפרט אז מאמר הלל איז שוין געזאגט געווארן, כנ"ל, אסך דורות לפני זה.

ח. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים דעם מאמר פון הלל: "הוי מתלמידי של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

שטעלט זיך די שאלה: וואס איז די שייכות פון "אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות" צו "ומקרבן לתורה" דוקא? אהבת ישראל ברענגט א אידן צו זוכן דעם צווייטנס טובה (ניט נאר ברוחניות, נאר) אין אלע זיינע ענינים, הן בגשמיות והן ברוחניות?^נ

איז ידוע דער הסבר,^נ אז דערמיט באווארענט די משנה, אז מען זאל ניט מאכן קיין פשרות חס ושלום בתורה צוליב אהבת ישראל. דער "אוהב את הבריות" דארף זיין אין אן אופן פון מקרב זיין די בריות צו תורה, און ניט להיפך חס ושלום - צו אראפנידערן די תורה צו רוח הבריות, דורך מאכן פשרות אין תורה.

57. *Eruvin* 13b. See the sources cited there.

58. *Avos* 1:12.

59. Indeed, we see that the Baal

Shem Tov would seek to help others with regard to their material situation without making these favors conditional on any spiritual improvement on the part of the

recipient. See *Likkutei Sichos*, Vol. 1, p. 261.

60. See *Likkutei Sichos*, Vol. 2, p. 316; Vol. 15, p. 198.

According to this interpretation, “drawing them close to the Torah” is but a secondary point, clarifying the approach one should take in “lov[ing] the created beings.” The straightforward meaning of the teaching, however, leads to a different interpretation: “Drawing them close to the Torah” is an extension and a consequence of “loving the created beings,” because “loving the created beings” leads to – and is expressed by – “bringing them close to the Torah.”

This concept is also reflected in ch. 32 of *Tanya*, where the Alter Rebbe quotes Hillel’s statement and explains, “This implies that even those who are distant from the Torah of G-d and His service... must be drawn close with thick cords of love. Perhaps thereby it will be possible to draw them close to the Torah and Divine service.” Thus, the ultimate intent of “draw[ing] them close with thick cords of love” should be “to draw them close to the Torah and Divine service.” (The Alter Rebbe, nevertheless, includes a proviso. Even if one is not successful in achieving that goal, “he does not forfeit the reward of the *mitzvah* of loving one’s fellow [Jew].”)⁶¹

Thus, it seems that a Jew’s love for his neighbor has an ulterior motive – that it lead to the recipient’s spiritual advancement. Now, (previously in ch. 32), the Alter Rebbe explains⁶² that *ahavas Yisrael* must be motivated by the awareness that the other person is a Jew and he possesses a G-dly soul, (since “all [souls] are identical and we share one Father. Therefore, all Jews are called actual brothers.”)⁶³ For this reason, one must love “every Jewish soul, great or small,”⁶⁴ to the extent of “lov[ing] an absolutely wicked man in the same way as one loves an absolutely righteous man,” as the Maggid of Mezeritch states.⁶⁴

אָבער לְפִי זֶה קוֹמֵט אוֹיס אַז
“וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה” אִיז בְּלוֹזִיאַ (וּזְיִיטִיקע)
בְּאוּוּאַרְעניש אִין דָּעם עֲנִינֵן פֿון “אוֹהֵב
אֶת הַבְּרִיּוֹת”. פֿון פֿשׁטוֹת הַלְשׁוֹן אָבֵער
אִיז מוֹבֵן, אַז דער “וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה” אִיז
אַ הַמְשָׁךְ און תּוֹצְאָה פֿון “אוֹהֵב אֶת
הַבְּרִיּוֹת” - דִּי אֶהְבֶּה צו בְּרִיּוֹת בְּרִיִּינִגט
און דְּרִיקט זיך אוֹיס אִין דָּעם וואָס ער
אִיז זײַ מְקַרֵב צו תּוֹרָה;

און ווי ס'איז אויך מוכח פון תנ"ך
(פֿרָק לב), וואו דער אַלְטער רבי
בְּרַענִגט אַראָפּ דָּעם מֵאָמַר “הוּי
מִתְלַמְדִּיּוֹ שֶׁל אֶהְרֵן אוֹהֵב שְׁלוֹם וְכוּ'
אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה”,
און טײַטשט עס אָפּ: “לוֹמַר שְׂאָף
הַרְחוקִים מִתּוֹרַת ה' וְעִבְדוּתוֹ . . . צְרִיךְ
לְמַשְׁכּוֹ בְּחִבְלֵי עֲבוֹתוֹת אֶהְבֶּה וְכוּלִי
הֵאָר וְאוּלִי יוֹכֵל לְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה וְעִבְדוּת
ה'”, דָּאס הײַסט אַז דער מִכּוֹן פֿון
“צְרִיךְ לְמַשְׁכּוֹ בְּחִבְלֵי עֲבוֹתוֹת אֶהְבֶּה
כוּ”, אִיז “לְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה וְעִבְדוּת ה'”
(עס אִיז נָאָה אַז אוֹיב אָפִּילוּ “לֹא, לֹא
הַפְסִיד” שְׂכַר מִצְוֹת אֶהְבַת רַעִים”).

דִּי קִשְׂיָא אִיז נָאָךְ שְׁטאַרְקער לויט
ווי דער אַלְטער רבי אִיז מְבֵאָר דָּאָרט
(פֿרִיעַר אִין פֿרָק) דָּעם עֲנִינֵן פֿון אֶהְבַת
יִשְׂרָאֵל⁶², אַז עס דָּאָרף זײַן מִצַּד דָּעם
וואָס “רַעַךְ” אִיז אַ אִיד און הָאָט אַ
נִשְׁמָה (וואָס “כִּלְקָם מִתְאִימוֹת וְאָב אֶחָד
לְכָלֵנָה וְלָכֵן נִקְרָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אַחִים
מִמֶּשׁ”) - און דערפֿאַר דָּאָרף דִּי אֶהְבֶּה
זײַן “לְכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְמַגְדוֹל וְעַד
קָטָן” (ביז, בְּלִשׁוֹן הַמַּגִּיד⁶³: “אַ רִשְׁעַ
גְּמוּר וְוִי אַ צְדִיק גְּמוּר”);

61. This explanation also clarifies the Alter Rebbe’s choice of wording, “He does not forfeit...” Seemingly, he should have stated: “He still receives the reward...” Since, however, the intent of “loving the created beings” is “drawing them close to the

Torah,” one might think that if one is not successful in that purpose, one in fact forfeits the reward for the *mitzvah*. See footnote 78.

62. See also *Derech Mitzvosecha*, loc. cit.; *Sefer HaErachim*, loc. cit.,

Kuntres Ahavas Yisrael, loc. cit.]

63. *Tanya*, ch. 32.

64. Quoted in *Sefer Hasichos* 5700, p. 117. See *Kuntres Ahavas Yisrael*, the notes to p. 7. See footnote 17 above, and footnotes 75 and 76 below.

Since the love for the other person is (not dependent on the person's level of Divine service, but is rather) an essential and unconditional love that stems from the soul, why is this love associated with “draw[ing] them close to the Torah”?

Who Comes First?

9. To explain the above: As is well known, our Sages state,⁶⁵ “G-d's conception of the Jewish people precedes all matters,” even the Torah. Saying that the Jews have precedence implies that they are superior to the Torah. However, the *Zohar* states,⁶⁶ “The Jews connect themselves to the Torah, and the Torah connects to the Holy One, blessed be He.” That seems to imply that the Torah is superior to the Jewish people.⁶⁷

The explanation given for this paradox⁶⁸ is that the statement that the Jews transcend the Torah applies as they exist at their source in the Heavenly plane. However, as the souls descend to the physical plane, the Torah transcends the Jewish people, and a soul must connect to G-d through the Torah.

Thus, there are two radically different elements of a Jew's makeup: Because in their source, the souls of the Jewish people transcend the Torah, “a Jew... even if he sins, remains a Jew.”⁶⁹ Regardless of the extent to which he transgresses (G-d forbid), he does not forfeit his Jewishness, for the bond between the essence of a Jew's soul and G-d is not dependent on his observance of the Torah and its *mitzvos*.⁷⁰

הַיֵּינֶט וַיִּבְאֵלְד אֹז דִּי אֶהְבֵּה אִיזוּ (נִיט מצד יַעֲנֵעִם'ס מִצָּב אִין עֲבוּדַת ה', נֶאֱרָ) אֵן אֶהְבֵּה עֲצֻמִּית מִצָּד הַנְּשֻׁמָּה, פֶּאֲרוֹאֵס זָאל דִּי אֶהְבֵּה זֵיין פֶּאֲרִבוּנְדֵן דְּעֶרְמִיט וִוֵאס "וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה"?

ט. דער ביאור אין דעם:

עס איז ידוע וואס חז"ל זאגן, אז "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר" - אויף לגבי תורה, אז ישראל זיינען "פריער", העכער אויף פון תורה; לאידך אבער זאגט ער אין זהרי"ז אז "ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקודשא בריך הוא", וואס פון דעם איז משמע אז תורה איז העכער פון ישראל.

שטייט אויף דעם דער ביאור⁶⁵: דאס וואס אידן זיינען העכער פון תורה איז עס בשרשם, אבער ווי נשמות קומען אראפ למטה, איז תורה העכער פון ישראל, און די התקשרות פון א נשמה בקודשא בריך הוא איז דורך תורה.

און דערפאר זיינען דא צוויי קצוות דיקע ענגינים אין א אידן:

מצד דעם וואס בשרש זיינען נשמות ישראל העכער פון תורה, איז - "ישראל... אף על פי שחטא ישראל הוא". וויפל עבירות⁶⁹ א איד זאל נישט באגיין רחמנא לצלן, ווערט ער נישט אויס איד חס ושלום, ווייל די התקשרות פון דער (עצם ה)נשמה פון א אידן צום אויבערשטן איז נישט אפהענגיק אין זיין עבודה אין תורה ומצוות.⁷⁰

65. *Bereishis Rabbah* 1:4; *Tanna D'Bei Elyahu Rabbah*, towards the end of ch. 14.

66. The quote to follow is how the passage is cited in *Chassidus (Likkutei Torah, Devarim*, pp. 46a, 59a; *Shir HaShirim*, p. 16d, et al.). See *Zohar*, Vol. III, p. 73a.

67. I.e., from the *Zohar*, it would appear that the Jews need the Torah to connect to G-d.

68. *Likkutei Torah, Shir HaShirim*, loc. cit; the series of *maamarim* entitled *BeShaah SheHikdimu* 5672, Vol. I, ch. 76; Vol. III, p. 1403ff; the

maamar entitled *Az Yashir*, 5700, ch. 3ff., et al.

69. *Sanhedrin* 44a.

70. See the elaboration regarding this in the series of *maamarim* entitled *BeShaah SheHikdimu* 5672, Vol. 3, p. 1252, et al.

However, the result of that connection is that every Jew will ultimately turn to G-d in *teshuvah*;⁷¹ he will return to the Torah and its *mitzvos*.⁷² The rationale is that since the connection of a Jew (on the physical plane) to G-d is through the Torah, it is impossible for the essential quality possessed by a Jew to remain an isolated entity (without finding expression in the Torah and its *mitzvos*). Instead, it must lead him to the observance of the Torah and its *mitzvos* (and through this, the essential quality of his soul that transcends the Torah will also be revealed.)⁷³

Cause and Effect

10. These concepts lead to the two radically different perspectives that apply to the endeavor of “lov[ing] your neighbor as yourself.” The essence of that love stems from the utter unity that exists at the source of the Jewish souls,⁶⁴ as they exist above the Torah, transcending the Torah’s limitations. Accordingly, this love is expressed equally to all Jews, even to those who are “distant from G-d’s Torah and His service,”⁷⁴ for on this level, a distinction cannot be made between a righteous man and a Jew who is distant from the Torah.⁷⁵ Moreover, this love is not limited to the *spiritual* dimensions of the other Jew, but instead, encompasses all of his

אָבער, דאָס גופא בריינגט צו דעם, אַז יעדער איד איז “בְּיָדָאֵי סוֹפוֹ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה”⁷¹ – ער קערט זיך אום צו תורה ומצוות. ווארום וויבאלד אז די התקשרות פון א אידן (דא למטה) צום אויבערשטן איז דורך תורה, איז די מעלה עצמית וואס “ישראל הוא” קען ניט בלייבן אלס א זאך פאר זיך (אן תורה ומצוות), נאר זי מוז צובריינגען צו קיום התורה ומצוות (און דורך דעם ווערט נתגלה (אויך) מעלת נשמתו וואס זי איז העכער פון תורה⁷²).

יו”ד. דערפון קומען אויך ארויס די צוויי קצוות בנוגע דעם ענין פון “ואהבת לרעך כמוך”:

די עצמיות פון דער אהבה, וואס נעמט זיך מצד דער אחריות פון אלע אידן ב”שרש נפשם”⁷³ וואו אידן זיינען העכער פון תורה, איז העכער פון די מדידות פון תורה. און דעריבער איז די אהבה צו אלע אידן בשוה, אויך צו בריות וואס זיינען “רחוקים מתורת ה’ ועבודתו”⁷⁴ – ווייל אין דער דרגא קען מען ניט מחלק זיין צווישן א צדיק און א אידן וואס איז רחוק פון תורה⁷⁵; און על דרך זה איז די אהבה גופא ניט באגרענעצט צו דער רוחניות פון

71. *Tanya*, the end of ch. 39; the Alter Rebbe’s *Shulchan Aruch, Hilchos Talmud Torah* 4:3.

72. I.e., the fact that a person who transgressed returns to Torah observance reveals that he possesses an inner connection to G-d that indeed transcends the Torah. The revelation of this inner connection motivates his return to observance because that connection can find expression solely through the Torah.

73. Therefore, even the potential for *teshuvah* (which transcends the To-

rah, as is evident from the fact that it can compensate for a deficiency in the observance of the Torah) is revealed through the Torah. (See the series of *maamarim* entitled *BeShaah SheHikdimu* 5672, Vol. 3, p. 1408; the series of *maamarim* entitled *Yom Tov Shel Rosh HaShanah* 5666, p. 235, et al.)

74. With the exception of the “heretics and apostates” (*Tanya, loc. cit.*). (See also *Sefer HaArachim Chabad, loc. cit.*, sec. 5 and the sources mentioned there, which describes how one’s love can

embrace even such individuals.

75. Note *Likkutei Sichos*, Vol. 2, p. 300, which explains that the Maggid’s statement cited above (see footnote 64) that one must love an “absolutely wicked man in the same way as [one loves] an absolutely righteous man” is not a complete expression of *ahavas Yisrael*. The statement implies that one differentiates between a righteous man and a wicked man, and with regard to love stemming from one’s essence, such distinctions do not exist.

affairs, even his *physical* concerns,⁵⁹ for these are the physical concerns of a Jew.

Nevertheless, since a Jew's existence is bound up with the Torah, as stated above, *ahavas Yisrael* (even the love that stems from the essence of the soul which is above the Torah) becomes a *mitzvah* of the Torah. We must love a Jew because the Torah commands us to. As a consequence, this love should be channeled through the limits and specifications that the Torah establishes.

(Accordingly, as noted, compromises may not be made in the Torah because of *ahavas Yisrael*.) And indeed, there are some Jews whom the Torah commands us to relate to in the manner prescribed by *Tehillim*,⁷⁶ "With the utmost hatred, I hate them..."

The Intrinsic Bond between the Jews and the Torah

11. This enables us to understand the concept that Hillel emphasizes (which is also underscored by the Alter Rebbe's statements in *Tanya*) that "lov[ing] the created beings" ("those distant from G-d and His service")⁶³ must also lead to "draw[ing] them close to the Torah."

דעם צווייטן אידן, נאר זי איז בנוגע אלע זיינע ענינים, אויך זיין גשמיות⁵⁹ - וויבאלד אז דאס איז גשמיות פון א אידן.

מצד דעם אבער וואס די מציאות פון א אידן איז פארבונדן מיט תורה, כנ"ל, ווערט אויך אהבת ישראל (אויך די אהבה "מצד שרש נפשם" וואס איז העכער פון תורה) א מצוה אין תורה: מען דארף ליב האבן א אידן ווייל אזוי הייסט תורה, ובמילא - לויט די מדידות וגדרים וואס תורה איז קובע אין דעם, כנ"ל (און מען טאר ניט מאכן קיין פשרות אין תורה צוליב אהבת ישראל), ביז אז עס זיינען דא אזעלכע אידן רחמנא לצלן וואס תורה זאגט אז דער יחס צו זיי דארף זיין אין אן אופן פון "תכלית שנאה שנאתים וגו'"⁶⁰.

יא. און דאס איז אויך וואס הלל איז מדגיש (ועל דרך זה - די הדגשה פון אלטן רבי'ן אין תנ"א) אז דער ענין פון "אוהב את הבריות" ("הרחוקים מתורת ה' ועבודתו") דארף (אויך) פירן צו "ומקרבן לתורה" - אף על פי אז די אהבה צו זיי איז מצד זייער עצמיות'דיקער מעלה וואס

76. *Tehillim* 139:22, as interpreted by *Shabbos* 116a; see *Tanya, loc. cit.*

The explanation in sec. 11 clarifies why the Alter Rebbe quotes this concept in *Tanya, loc. cit.* (although even from a straightforward perspective, this idea is necessary to complete the explanation of the concept). True, it appears to contradict the concepts stated previously: a) that *ahavas Yisrael* stems from the fundamental connection every Jew's soul shares with G-d - and therefore, with all other Jews - and b) that a Jew, even though he sins, remains a Jew.

This apparent contradiction can be resolved as follows: *Tanya, loc. cit.*, highlights the importance of loving people who are so "distant from G-d's Torah" that they are described as "created beings," i.e., that is their sole redeeming characteristic. Regardless of their spiritual level, it is necessary to "draw them close to the Torah." As will be explained, by loving them, it is possible to "draw them close to the Torah."

After stating these concepts, the Alter Rebbe mentions that this motif will not be effective when relating to those who created barriers separating themselves from the Torah,

because the revelation of the soul's qualities comes about through the Torah (as will be explained in sec. 11). Now, the heretics and apostates have completely severed their connection to the Torah, to the extent that "they have no portion in the G-d of Israel" (*Tanya, loc. cit.*). In their present situation, it is impossible for the qualities of their soul to be expressed - in contrast to people who are merely "distant from G-d's Torah and His service." Hence, it is impossible to express *ahavas Yisrael* that stems from the soul to heretics and apostates in a revealed manner.

True, the love that one has for his fellow Jews stems from the recognition of their essential quality – the fact that they are Jews. Accordingly, we must love a Jew (and help him in all his concerns) even when we are not successful in drawing him close to the Torah. However, when relating to others, we must operate according to the same rationale that we employ with regard to our own Divine service. The realization of our inherent and essential positive quality – that we are Jewish (i.e., we possess a bond with G-d that transcends the Torah) – cannot remain separate from Torah practice. Instead, it must motivate us to the observance of the Torah and its *mitzvos* (as stated in sec. 9).

Similar concepts apply with regard to loving those who are “distant from the Torah of G-d and His service.” Being aware of their essential quality, i.e., the fact that they are Jews, inherently connected to G-d, should motivate one not to remain complacent due to this realization. Instead, it should propel him toward efforts to transform them into Torah Jews.

Since even the essential quality of a Jew comes into expression through the Torah, when a person remains distant from the Torah, it is impossible for one to have an authentic appreciation of the true peace and oneness that exists between him and all other Jews⁷⁷ (that they are “actually brothers because of the source of their souls”).⁶³ Specifically by “draw[ing] them close to the Torah” – connecting these Jews with the Torah and, in this way, with G-d – enables the perception (in a revealed manner)⁷⁸ of the essential quality possessed by the Jews that transcends the Torah.

77. On this basis, we can appreciate why in *Tanya, loc. cit.*, the Alter Rebbe also quotes the words (of Hillel’s statement), “loving peace.” For “draw[ing] them close to the Torah” establishes peace between him and the people to whom he is reaching out. His efforts endow these people with the potential to enable

“the soul to attain primacy over the body.” As explained in *Tanya, loc. cit.*, such an approach is fundamental to experiencing genuine love for another person. It is only when one focuses on the soul – and, therefore, realizes that he and the other share the same spiritual essence – that one can love [him] as oneself.

זיי זיינען אידן (און מען דארף ליב האבן א אידן (און אים העלפן אין אלע זיינע ענינים) אפילו ווען מ'איז ניט מצליח אין דעם “ומקרבן לתורה”:

כשם ווי דאס איז בנוגע צו זיך אליין, אז די עצמיות'דיקע מעלה פון זיין א איד (זיין התקשרות צום אויבערשטן וואס איז העכער פון תורה) קען ניט בלייבן אפגעזונדערט פון תורה ומצוות, נאר דאס גופא ברענגט אים צו קיום התורה והמצוות (כנ"ל סעיף ט').

אזוי איז אויך בנוגע דער אהבה צו “רחוקים מתורת ה' ועבודתו”, אז טאקע דערפאר וואס ער פילט זייער עצמיות'דיקע מעלה וואס זיי זיינען אידן – באנוגנט ער זיך ניט מיט דעם אליין, נאר דאס גופא רופט ביי אים ארויס די השתדלות צו מאכן פון זיי תורה אידן.

וויבאלד אז אויך די עצמיות'דיקע מעלה פון אידן מוז קומען לידי גלוי דורך תורה, קומט אויס, אז ווען דער צווייטער בלייבט רחוק פון תורה, קען ניט זיין דער ריכטיקער דערהער אין דעם שלום ואחדות אמתית וואס איז דא צווישן אים און אלע אידן⁷⁷ (אז מ'איז “אחים ממש מצד שרש נפשם”⁶³). דוקא דורך דעם וואס מ'איז “מקרבן לתורה” – מ'פארבינדט זיי מיט אוריתא און דורך דעם מיט קודשא בריך הוא – הערט זיך דעמאלט (באופן גלוי⁷⁸) אויך די עצמיות'דיקע מעלה פון אידן וואס איז העכער פון תורה.

78. Nevertheless, even if one is not successful in “draw[ing] them close to the Torah,” the others still possess (in a hidden manner, at least) the essential quality of the Jewish people, hence, “he does not forfeit the reward for the *mitzvah* of loving one’s fellow [Jew].”

Seeing a Jew's Spiritual Source as He Exists in this World

12. On this basis, we can also understand the explanation of the two expressions used by our Sages with regard to *ahavas Yisrael*. Rabbi Akiva is speaking about *ahavas Yisrael* – as one must and – actually does carry it out in day-to-day practice, loving a fellow Jew by showing concern for him as he exists on this material plane, a soul encloded within a body, according to the limitations of the Torah as it is applied in actual life. Accordingly, it is not appropriate to say that it is “the entire Torah,” because that would, G-d forbid, necessitate compromising the standards of the Torah for the sake of *ahavas Yisrael* (in a way similar to the law that a threat to Jewish life supersedes the entire Torah).⁷⁹ Instead, *ahavas Yisrael* is merely “a general principle of the Torah” and thus must be expressed according to the guidelines of the Torah.⁸⁰

Hillel, by contrast, also speaks about *ahavas Yisrael* as it is expressed on the material plane (and applying to a soul as it exists in a body), but he speaks about it as it relates to – and is an expression of – the source of the Jewish souls, the level at which “the Jews precede the Torah.” At this level, the entire Torah

יב. על פי זה וועט מען אויך פארשטיין דעם ביאור אין די צוויי לשונות רז"ל בנוגע אהבת ישראל:

רבי עקיבא רעדט וועגן כלל פון אהבת ישראל ווי (מען מוז און) מ'איז דאס מקיים בפועל מיט א צווייטן אידן בעניניו ווי ער איז א נשמה בגוף גשמי, לויט די מדידות והגבלות פון תורה^ט, איז דעריבער ניט שייך צו זאגן בא דעם אז דאס איז "כל התורה כלה" - ווארעם לפי זה וואלטן דאך אפגעפאלן חס ושלום גדרי התורה צוליב אהבת ישראל (על דרך ווי פקוח נפש איז דוחה כל התורה) - ס'איז נאר א "כלל גדול בתורה", א כלל אין תורה, וואס דארף געטאן ווערן לויט די גדרי התורה.

הילל אבער רעדט וועגן אהבת ישראל ווי דאס איז דא למטה (לנשמה בגוף) אבער בשייכות און מצד דעם שרש פון אידן, וואו "ישראל קדמו לתורה"^ט; און מצד דער דרגא איז גאנץ תורה

Based on *Sichas Shabbos Parshas Chayei Sarah*, 5737, it can be explained that after the Alter Rebbe revealed this concept (i.e., “he does not forfeit...”), the consequence of expressing *ahavas Yisrael* is greater than merely not forfeiting reward. For indeed, such a person receives a great reward; by fulfilling the Alter Rebbe’s command, he binds himself with the Alter Rebbe whose command he is following.

Saying “he does not forfeit” (– as opposed to saying “he is granted a reward” –) is relevant only when it is taken for granted, as it were, that one already was worthy of a reward (see *Berachos* 10b; *Nazir* 15a).

79. *Yoma* 82a; *Rambam, Hilchos Yesodei HaTorah*, ch. 5:2.

80. See *Sichas Shabbos Parshas Yisro*, 5740, which explains that the connection between being “of the students of Aharon” and “draw[ing] them close to the Torah” resembles the convergence between “kindness and truth” (*Tehillim* 85:11) which our Sages (*Shmos Rabbah* 5:10) associate with the meeting of Aharon (kindness) and Moshe (Torah and truth). It is implied that even the kindness personified by Aharon (the level of “abundant kindness”) – which transcends the Spiritual Cosmos and motivates an unbounded measure of love to be extended to people at large – must correlate with the truth of the Torah (personified by Moshe).

On this basis, we can also explain the connection between the statements

of Hillel and Rabbi Akiva to their authors. Hillel was characterized by the attribute of kindness [*Zohar*, Vol. III (*Raya Mehemna*), p. 245a; the introduction to *Tanya*, et al]. Therefore, he emphasized the importance of *ahavas Yisrael* as it transcends (the limitations of) the Torah.

Rabbi Akiva, by contrast, was identified with the Torah (see *Menachos* 29b; *Sanhedrin* 86a) and was one of the disciples of the House of Shammai (*Rashi, Bava Metzia* 37b; *S’dei Chemed, Klallim, Maareches Ayin, Klal* 87, and the sources mentioned there) who were characterized by the attribute of truth (see *Likkutei Torah, Shir HaShirim*, p. 48c). Hence, he emphasized *ahavas Yisrael* as being “one of the great general principles in the Torah.”

exists only for the sake of the Jewish people – i.e., for the purpose of expressing and revealing their true and intrinsic G-dly nature. Since the true nature of the Jewish people (that they are “actually brothers because of the source of their souls”) is expressed in a revealed manner through the mitzvah of *ahavas Yisrael*, it is “the entire Torah and the rest is commentary.”

נאר צוליב אידן, צו ארויסברענגען און מגלה זיין די מעלה פון אידן. און וויבאלד אז די מעלה פון אידן (ווי זיי זיינען “אחים ממש מצד שרש נפשם”) קומט ארויס בגלוי אין דער מצוה פון אהבת ישראל, איז - “זו היא כל התורה כלה ואידך פירושה הוא.”

(משיחת ש”פ קדושים תשכ”ז)

היינו רעך בתורה ומצוות (כפירוש הרשב”ם על הפסוק; מקומות נוסמנו לקמן, ובהערה לח); ועל דרך זה בלא תשנא את אחיך” לא פירש רש”י דקאי על אחיך בתורה ומצוות (ראה יראים סלי”ט (בהשלם - סקצ”ה). תנא דבי אליהו רבה ספ”ח הובא בילקוט שמעוני (ואור החיים) על הפסוק, ועוד). וכדמוכח גם כן מפירוש רש”י ראה (יג, ט (מספרי על הפסוק)) שרק מסית נתמעט (“את זה”) ממצות ואהבת לרעך כמוך. וראה לקוטי כו’ הצמח צדק לתניא פל”ב.

על דרך ההלכה יש אומרים ש”ואהבת לרעך כמוך” פירושו רעך בתורה ומצוות (ורשע מותר או מצוה לשנאותו - פסחים קיג, ב) - סמ”ג עשין ט. הגהות מיימוניות הלכות דעות פ”ו ה”ג. וראה רמב”ם הלכות אבל שם*. יראים סלי”ח (בהשלם - סרכ”ד). ועוד.

אבל כבר העירו באחרונים (מהר”ם שיק תרי”ג מצות מצוה רמד. הרי”פ פערלא שם קמג, ד ואילך) מהא שלמדין (סנהדרין מה, א. ושם נסמן) מואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה, היינו שכולל גם רשע (המחוייב מיתה), וכמפורש ברמ”ה (שם נב, ב): “וכל היכא דכתיב רעך משמע ישראל ואפילו רשע” כו””; ורק מסית נתמעט בפירוש ממצות ואהבת גו’, כנ”ל.

ומוכח מזה שהא שמצוה לשנא רשע הוא לא מפני שנתמעט מהלשון ואהבת לרעך כמוך כי אם הוא ציווי בפני עצמו (מהפסוק “יראת ה’ שנאת רע” שהובא בפסחים שם) לשנא רשע (ובמילא - שואהבת גו’ בכל הפרטים הוא רק לרעך בתורה ומצוות). וכן מוכח בתניא פרק לב דגם אלה “שמצוה לשנאותם מצוה

כמו במשכן וכליו הבאתם וכו’, וראה פירוש רש”י ריש פרשת בהה. גם לעיל - לדוגמא: משפטים כב, ח. וגם על דרך ההלכה - ראה פסחים ו, ב. ושם נסמן. ולהעיר מרש”י בראשית ב, ח (אלא ששם אינו מובן מעצמו כלל). על דרך הפשט אינה קושיא (כל כך), שהרי מתוכן (ועיקר) החינוך דהבן חמש למקרא (וגם - קודם לגיל זה): אהבת הוריו ובני אדם בכלל, אהבת השם, אהבת התורה ומצוות וכו’.

בנוגע לאהבת ה* (ראה ספר הערכים חב”ד בערכו בתחלתו, ושם נסמן). ואהבת את ה’ אלקיך (ואתחנן ו, ה) - מפורש בכתוב עצמו הטעם (והדרך לבוא) לאהבתו - (על ידי שיתבונן ש”ה) (הוא) אלקיך” (שהוציא מארץ מצרים וגו’ - ולהעיר מפירוש רש”י על הפסוק יתרו כ, ב), מה שאין כן בנדון דידן שסתם בקרא “ואהבת לרעך כמוך” מבלי לפרש טעם והסברה.

ושאני “לא תשנא את אחיך בלבבך” (לעיל פסוק יז) וכיוצא בזה - שהמדובר שלא תהיה שנאה (מדה) בלב. ולהעיר מהמבואר (סה”מ תרצ”ט ע’ 9) שעל מדת היראה שייך עניין הציווי.

* להעיר מהתמים חוברת ד’ ע’ מה (קפח, א): ומכיון שבאהבת ה’ אמר רבנו* (הזקן) ז”ל הציווי הוא על התבוננות, דאז באה האהבה בדרך פועל יוצא ותולדות ההתבוננות, הנה השכל הבריא מחייב, דכן הוא גם באהבת ישראל שבאה על ידי טיב ההתבוננות במעלת חבריו. * וראה גם כן הוספות לספר המצות להצמח צדק: ד”ה להבין מצות אהבה, ובהערות לשם ע’ 408.

שהרי רש”י לא פירש החידוש ד”רעך” (יז)

א) פרשתנו יט, יח. ב) על הפסוק. ירושלמי נדרים פ”ט ה”ד. בראשית רבה פכ”ז, ז. ו - ולהעיר ומאמר בן עזאי (תורת כהנים וירושלמי שם. בראשית רבה שם בשינוי לשון) “זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול מזה” - ראה מפרשים במקומות הנ”ל. נתבאר (על דרך החסידות) באור התורה בראשית כרך ג’ תקצא, א”ב.

ג) ראה ריב”א, רא”ם, ספר הזכרון, שפתי חכמים ועוד - לרש”י כאן.

ד) שבת לא, א. וראה חדושי אגדות מהרש”א שם.

ה) בראשית ג, ח. שם, כד. ובכמה מקומות.

ו) של”ה במסכת שבועות שלו (קפא, א). ז) היום יום ע’ כד.

ח) וצריך עיון גדול בתירוץ המשכיל לדוד כאן (ראה לקמן הערה מז).

ט) לקוטי תורה נצבים נג, סוף ע”ג (“ואמר אדמו”ר הזקן) שהתירוץ פשוט והקושיא טוב”.

י) ואף ש”הרבה מצות בתורה נאמרו ונכפלו כו’ לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם” (פירוש רש”י תשא לה, כג. ועל דרך זה בפירוש רש”י צו ו, ו. שמיני יא, ג. שם, מד. אמור כג, לא. ועוד) - הרי “כל היכא דיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי” (פסחים כג, ריש ע”ב). ופשוט דכן הוא גם על דרך הפשט. וראה פירוש רש”י משפטים כג, יט (ותשא לה, כו) ועוד.

יא) ראה - על דרך ההלכה - חינוך מצוה רמג. רמב”ם הלכות אבל ריש פ”ד. ספר המצות שלו שורש ב. ולהעיר מהשקלא וטריא ברי”פ פערלא לספר המצות רס”ג מצות עשה יט (קמב, ג ואילך).

יב) בציוויים ולא רק בסיפור מאורעות

לסתם רשעים, כי אם לסוגים הנ"ל. וכן כתב באור החיים פרשתנו כאן, ולהעיר מחינוך (מצוה רלח), שעל הא שמצוה לשנוא רשע מביא הכתוב ד"משנאן ה' אשנא גו" שקאי על מינים ואפיקורסים (כמו שכתוב במנחת חנוך שם). וראה לעיל הערה יז ולקמן הערות סד, טו.

(לט) בבא בתרא י, א (וראה חדושי אגדות מהרש"א שם). וראה שו"ת הרשב"א (ח"א סקצ"ד) שההלכה כרבי מאיר (קידושין לו, א) דבין כך כ' בני הם. ובספרי האינינו (לב, ה) משמע שרבי יהודה הודה לרבי מאיר. ולהעיר ממאמרי רבי עקיבא: שבת קכח, א (ושם נסמך). בבא קמא צ, ריש ע"ב במשנה, ובסנהדרין קי, ב חסידותיה דרבי עקיבא.

(מ) חגיגה ו, ריש ע"ב. ושם נסמך.

(מא) להעיר מרש"י ריש פרשת בהר ומפרשיו - אבל ראה לקו"ש ח"ז ע' 280 ואילך, שכוונת רש"י שם היא גם (או - רק) לדעת רבי ישמעאל, עיין שם באורך.

(מב) שבת לא, א.

(מג) ולדברי בן עזאי (כמסומן בהערה ב) יש גם "כלל גדול בזה".

(מד) להעיר מט"ז אור"ח סתקפ"ב סק"ג.

(מה) דעל כל פנים על דרך פשוטו של מקרא וש"ס יש לומר - דרק בפנימיות הענין כן הוא, כביאור אדמו"ר הזקן בתניא פרק לב, ספר המצוות להצמח צדק מצוות אהבת ישראל, אור התורה שופטים ע' תתלח ואילך, ועוד (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבת ישראל ס"ח, ושם נסמך). - כל הנ"ל נעתקו בקונטרס אהבת ישראל (קה"ת תשל"ו). וראה נתיבות עולם להמהר"ל נתיב אהבת ריע פ"א. ועוד.

(מו) ראה גם ראב"ד וקרובן אהרן לתורת כהנים כאן. ועוד.

(מז) במפרשי רש"י (נחלת יעקב הובא בשפתי חכמים. משכיל לדוד) כתבו דכן הוא כוונת רש"י גם בפירושו על התורה כאן. וצריך עיון גדול.

(מח) על פי זה מובן מה שפירוש זה הביא רש"י רק כפירוש הב' - כי מכיון שגר צריך לקבל על עצמו כל תרי"ג מצוות, על כרחך צריך לומר שכוונת הלל היא לכל התורה כולה ממש.

[מכל מקום גם פירוש הא' אינו מספיק, כי (נוסף לזה שאין זה פירוש

לקמן בפנים. וכן מובן פשוטו לשון הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה רז), הלכות דעות שם, שולחן ערוך אדמו"ר הזקן שם. ועוד.

שם. כ)

(כא) פסוק יד.

(כב) לקמן פסוק לב. בהר כה, יז, שם, לו, שם, מג.

(כג) אבל להעיר שבמקומות הנ"ל המדובר בפעולה שאין ברורה כוונת העושה אם לטוב כו' - והרי גם ב"לא תשנא את אחיך בלבבך" לא נאמר "ויראת מאלקיך". וראה לקמן הערה כו.

(כד) להעיר ממדרש לקח טוב כאן: "אני ה', כל דבר המסור ללב נאמר בו אני ה'" - אבל בפירוש רש"י לא נזכר זה (וראה רש"י ריש פרשת וארא, ובכמה מקומות). ולהעיר מרש"י לקמן פסוק לו ד"ה אשר הוצאתי.

(כה) ראה פירוש רש"י הסמוך: את חוקתי תשמורו ואלו הן כו'. וראה פירוש החוקני (הא) כאן: אם תעשה כן תאהבו.

(כו) נסמן לעיל הערה כא. וראה הנסמן בהערה כב.

(כז) אלה שבעשה - שמרמה את הרואים ולכן זקוק לאזהרה "ויראת מאלקיך", מה שאין כן ברגש שבלב - מאי קמשמע לן?

(כח) בבא מציעא סב, א.

(כט) ראה גם רמב"ן וחדושי אגדות מהרש"א הנ"ל. תוספות ד"ה ברוך סנהדרין מה, א. באר מים חיים לפירוש רש"י כאן.

(ל) ראה ראב"ע ורא"ם ריש פרשת ויגש.

(לא) ראה פירוש רש"י בראשית א, כו ד"ה כדמותנו. שם יג, יו"ד בסופו. ובכמה מקומות.

(לב) אלא ששיטת רבי עקיבא בזה שייכת במיוחד לנדון דידן, כדלקמן בפנים.

(לג) ריש פרשת ויגש.

(לד) מקץ מא, מד.

(לה) שם, מ.

(לו) ראה של"ה סא, ב בהגה"ה.

(לז) אבות פ"ג מ"ד.

(לח) להעיר מדעת רבי עקיבא (אבות דרבי נתן סוף פט"ז - כגירסת המחזור ויטרי (תלמידו דרש"י) לאבות פ"ב מ"א) "ואהבת לרעך כמוך בעושה מעשה עמך" - אבל (נוסף על זה שזהו על דרך ההלכה -) ממה שכתוב שם לפני זה "ושנאו את האפיקורסין והמסיתים כו'", מוכח שאין כוונתו

לאהבם גם כן***, עיין שם [ואולי גם פוסקים הנ"ל סמכו בעיקר על פסוק הנ"ל שהביאו (סמ"ג ויראים) מפסחים שם]. וראה לקמן הערה לח. ואין כאן מקומו.

(*) אבל להעיר שבמקומו (הלכות דעות פ"ו ה"ג) סתם הרמב"ם "לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו" (ועל דרך זה במנין המצוות בריש ספר היד - "כל בני אדם בני ברית") - בלי כל הגדרה. וגם זה שמצוה לשנוא רשע לא כתב במקומו (בהלכות דעות) כי אם בהלכות רוצח (בסופו) - ויודע שהרמב"ם סומך (רק) על מה שכתב במקום אחר הקודם לזה ולא מזה של אחר כך (יד מלאכי עליו הריב"ם כו' אות נ).

ועל דרך זה אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך (או"ח סקנ"ו ס"ה) הביא רק ש"מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד כגופו", והשמיט (המובא במגן אברהם שם) שהוא דוקא רעך בתורה ומצוות ולא רשע (ורק בחושן משפט הלכות עוברי דרכים כו' ס"ט הביא דמצוה לשנוא רשע). ***) ולהעיר מפירוש הב' ברמ"ה שם "ויש לפרש רעך לשון רעים שבך כו'".

****) להעיר ממאירי יומא (ענה, א) "לעולם לא תהא שנאת אדם מונעתו מלהטיב לחבירו בכל מה שאפשר לו להטיב והוא שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך". וראה הרי"ף פערלא שם קמב, ב.

(יח) להעיר מ"לא תחמוד" (יתרו כ, יד), ומדשתק רש"י משמע שמפרשו כפשוטו (וראה ראב"ע ובחיי שם). על דרך ההלכה - ראה הגדה של פסח (קה"ת תשמ"ו יז) ע' עתר בהערה, ושם נסמך.

(יט) רמב"ן (פסוק יז), פענח רוא, חזקוני, ידושי ופירושי המהר"ק (לפירוש רש"י) כאן. ועוד.

במפרשים הנ"ל תירצו דואהבת לרעך כמוך אינו כפשוטו, והכוונה בזה רק לענין עשיית טובה לחבירו וכיצא בזה. וראה גם ראב"ע, רבותינו בעלי התוספות (הדר זקנים), מלבי"ם ועוד כאן. חדושי אגדות מהרש"א שבת שם. ועוד,

אבל מדסתם רש"י מוכח שמפרש ואהבת לרעך כמוך כפשוטו, אבל ראה

יהיה הענין דלהגביר ו"להגביר ולהעלות הנפש על הגוף".

(סח) אלא שמכיון שגם אם אינו "מקרבן לתורה", הרי יש בהם המעלה העצמית של בני ישראל (בהעלם על כל פנים) - לכן, "והן לא" לא הפסיד שכן מצות אהבת ריעים".

ולהעיר ממה שנתבאר (שיחת שבת פרשת חיי שרה תשל"ז), אשר אולי יש לומר שלאחרי שכבר גילה אדמו"ר הזקן ענין זה (ש"הן לא לא הפסיד כו") - יש בזה לא רק שלילת הפסד השכר - "לא הפסיד"

- שזה (מה שאין כן באם היה אומר "יש לו (שכר)") שייך לומר רק באם פשוט יש לו שכר [וראה ברכות נ, סוף ע"ב. נזיר טו, א] -

כי אם גם - "ריוח" גדול, שמקיים ציווי אדמו"ר הזקן, שעל ידי זה מתקשרים עם אדמו"ר הזקן כו".

(סט) על פי מה שנתבאר (שיחת שבת פרשת יתרו תש"מ) השייכות ד'ומקרבן לתורה" להווי מתלמידיו של אהרן - שהוא כענין "חסד ואמת נפגשו" (תהלים פה, יא. שמות רבה פ"ה, י), שגם בחסד דאהרן שלמעלה מהשתלשלות (ורב חסד), שמצד זה הענין דאהב את הבריות הוא למעלה ממדידה והגבלה, צריך להיות האמת דתורה (שמצד משה) -

יש לבאר השייכות דב' המאמרים להלל ורבי עקיבא. כי הלל ענינו חסד (וזה ח"ג (רעיא מהימנא) רמה, א. תניא בהקדמה. ובכמה מקומות), ולכן מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו שהוא למעלה ממדידות (תורה; מה שאין כן רבי עקיבא שענינו תורה (ראה מנחות כט, ב. סנהדרין פו, ריש ע"א), והיה "משל בית שמאי" (רש"י בבא מציעא לו, ב. שדי חמד כללים מערכת ע' כלל פז. ושם נסמן) שענינם אמת (ראה לקוטי תורה שיר השירים מז, ג) - מדגיש הענין דאהבת ישראל כמו שהוא "כלל גדול בתורה".

מה שנחסר בתורה כו) - הוא בתורה דוקא (המשך תער"ב שם ע' א'תח. וראה המשך תרס"ו ע' רלה. ועוד).

(סג) לשון אדמו"ר הזקן בתניא פרק לב. (סד) לבד "המינים והאפיקורסים" (תניא שם בסוף הפרק. וראה לקמן הערה סו). וגם באלה - ראה ספר הערכים חב"ד שם סעיף ה' בסופו, ושם נסמן.

(סה) להעיר ממה שנתבאר (לקו"ש ח"ב ע' 300) שגם פתגם המגיד (נסמן לעיל הערה נה) "ליב האבן א' רשע גמור ווי א' צדיק גמור" אינו מבטא עדיין את אמתית כל הענין דאהבת ישראל, כי לשון זה עצמו מורה שישנם חילוקי מדריגות בין צדיק לרשע, ואילו כאלה עצמית אין חילוקי מדריגות כלל.

(סו) תהלים קלט, כב. שבת קטז, א. תניא שם.

וע"פ המבואר לקמן בפנים (סעיף י"א) יומתק (אף שבפשטות הוא מוכרח לשלימות הענין) מה שהביאו אדמו"ר הזקן בתניא שם - ובפרט דלכאורה הרי זה סותר למה שמבאר לפני זה שאהבת ישראל היא מצד הנשמה, והרי ישראל אף על פי שחטא ישראל הוא - כי מכיון שגילוי מעלת הנשמה הוא על ידי תורה דוקא (כדלקמן שם), הרי אלה שנופסקה לגמרי שייכותם לתורה, ועד ש"אין להם חלק באלקי ישראל", מעלת נשמתם אי אפשר (במצבם זה) לבוא לידי גילוי (דלא "כבריות" שהם רק "רחוקים מתורת ה' כו") - ובמילא אי אפשר להיות אליהם בגילוי אהבת ישראל מצד הנשמה

[וענין זה בא בהמשך למה שכתוב לפני זה דאהב את הבריות ענינו שמביא לומקרבן לתורה, כדלקמן בפנים].

(סז) על פי זה יש לבאר מה שהעתיק אדמו"ר הזקן בתניא שם (ממאמר הלל) גם התיבות "אוהב שלום" - כי על ידי זה שמקרבן לתורה נעשה שלום בינו ובין הבריות, שגם אצלם

הפשוט של "חברך", והוה ליה למימר "להקב"ה" וכיוצא בזה, (הרי) לפי זה אינו מובן למה אמר לו בלשון של שלילה ("לחברך לא תעביד") ולא בלשון של חיוב. מה שאין כן להפירוש שהכוונה לחברך כפשוטו - ראה חדושי אגדות מהרש"א שם].

(מט) עירובין יג, ב. ושם נסמן.

(נ) אבות פ"א מ"ב. (נא) להעיר מהנהגת הבעל שם טוב לעשות טובה בגשמיות מבלי לקשר טובה זו בתניא דרוננית כו' (ראה לקו"ש ח"א ע' 261).

(נב) ראה לקו"ש ח"ב ע' 316. חט"ו ע' 198. (נג) על פי זה יומתק לשון אדמו"ר הזקן "לא הפסיד" - דלכאורה הוה ליה למימר "יש לו שכר כו" - כי מכיון שהמכוון של "אוהב את הבריות" הוא "ומקרבן לתורה", הוה אמינא ש"הן לא" הפסיד שכר המצוה. וראה לקמן הערה סח.

(נד) וראה גם ספר המצות להצמח צדק מצות אהבת ישראל, ספר הערכים שם, קונטרס אהבת ישראל הנ"ל.

(נה) הובא בספר השיחות ה"ש ע' 117. וראה קונטרס הנ"ל ע' 7 בהערה. לעיל הערה זו. לקמן הערות סה, סו.

(נו) בראשית רבה פ"א, ד. תנא דבי אליהו רבה פ"ד (קרוב לסופו).

(נז) כן הובא בכמה מקומות בדא"ח (לקוטי תורה נצבים ריש ד"ה כי קרוב. ראש השנה נט, א. שיר השירים טז, ד. ובכמה מקומות). וראה זה ח"ג עג, א.

(נח) לקוטי תורה שיר השירים שם. המשך תער"ב פע"ו. ח"ג ע' א'תג ואילך. ד"ה או ישרי ה"ש"ת פ"ג ואילך. ובכמה מקומות.

(נט) סנהדרין מד, ריש ע"א.

(ס) ראה בארוכה המשך תער"ב שם ע' א'רנב. ובכמה מקומות.

(סא) תניא ספ"ט. הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן פ"ד ס"ג.

(סב) שלכן גם גילוי ענין התשובה (שהיא למעלה מתורה, שלכן בכחה למלאות

SICHOS IN ENGLISH